

HERMANN GEISLER FSO

»Vest je prvotni Kristusov namestnik«

Newmanov nauk o vesti

K najlepšim in najbolj aktualnim besedilom, ki nam jih je podaril John Henry Newman, spadajo njegove izjave o vesti. Zato ga po pravici imenujemo doctor *conscientiae* – učitelj vesti.

V nekem predavanju iz leta 1990 je kardinal Joseph Ratzinger govoril o tem, kako se je v svojih študijskih letih ob osebnostih, kot sta Alfred Läßle in Gottlieb Söhngen, seznanil z Newmanom in pri tem dobesečno ugotavlja: »Newmanov nauk o vesti je bil za nas takrat pomemben temelj teološkega personalizma, ki nas je vse potegnil za seboj. Vsi smo doživeli težnjo totalitarne stranke, ki je sebe razumela kot izpolnitev zgodovine in je zanikala vest posameznika. Göring je dejal: 'Jaz nimam vesti! Moja vest je Adolf Hitler.' Bili smo priče neznanskega opustošenja ljudi, ki je iz tega sledilo. Tako je bilo za nas pomirjajoče in bistvenega pomena, da smo dobili potrditev v tem, da Cerkev ne bo zavrгла vesti, ampak ravno nasprotno, da se more razvijati samo, če izhaja iz vesti.«¹

Te besede poudarjajo pomen Newmanovega nauka o vesti. Vest je varovalni nasip pred vsako obliko totalitarizma in hkrati človeka odpre za so-vedenje (*conscientia*), vedenje z drugim. Kdor hodi po poti vesti, ne dovoli, da ga zlorablјajo, in se tudi ne zapira v svet lastnega jaza. Ima odprto srce za druge in za Boga, ki je Resnica in Ljubezen. Newman razlaga vest kot zagovornico resnice v notranjosti človeka. Njegovo osebno življenje je izrazita potrditev tega njegovega prepričanja. V kratkem prispevku ni mogoče izčrpno predstaviti od-

Hermann Geissler FSO, Voditelj oddelka na Kongregaciji za verski nauk v Rimu. Članek »Das Gewissen ist der ursprüngliche Statthalter Christi«: Ein Blick auf Newmans Lehre über das Gewissen, je prevedel Bogdan Dolenc.

nosa med vestjo in resnico pri J. H. Newmanu. Zadovoljiti se moramo z nekaterimi namigi, ki nas uvedejo v življenje in nauk o vesti tega velikega misleca. V prvem delu bomo na kratko sledili osebni poti, na kateri je Newman v pokorščini svoji vesti vedno jasneje odkrival luč resnice. V drugem delu sistematično nekoliko povzamemo nekatere njegove temeljne misli o odnosu med vestjo in resnico.

Vest in resnica v Newmanovem življenju

John Henry Newman, rojen 21. februarja 1801 v Londonu, je odraščal v povprečnem anglikanskem okolju. Njegova mati ga je že zgodaj seznanila s Svetim pismom, ni pa ga znala privedi do osebne vere. Religija je bila v Newmanovi družini bolj stvar čustva in gole navade. V šoli se je John Henry Newman izkazal s posebno nadarjenostjo, v verskem pogledu pa ni imel nobenega temelja. V svojem dnevniku je o tem obdobju zapisal: »Spominjam se (mislim, da je bilo leta 1815), da sem želel biti celo kreposten, a ne pobožen. Da pobožnosti do zadnjega nisem hotel, je nekoliko povezano s predstavo o njej. Tudi nisem spoznal, kakšen smisel ima ljubiti Boga.«² Skušnjava mladega Newmana je bila, da je ob tem, ko se je zavzemal za etične ideale, hkrati zavračal živega Boga. Sredi teh notranjih skušnjav je prišlo do prvega velikega preobrata v njegovem življenju, ki ga je vedno znova imenoval svoje »prvo spreobrnjenje«.

1. »Jaz in moj Stvarnik.« Prvo spreobrnjenje

V delu *Apologia pro vita sua* – Izpoved mojega življenja je Newman o svojem spreobrnjenju zapisal: »Ko sem bil star petnajst let (v jeseni 1816), sem se zelo spremenil. Prišel sem pod vpliv neke veroizpovedi in v mojega duha so se vtisnile resnice, ki po Božjem usmiljenju niso bile nikoli izbrisane ali zatemnjene.«³ Kako je prišlo do te velike spremembe v mišljenju petnajstletnika? Družina Newman je nepričakovano zabredla v finančno krizo in oboleli John Henry je moral med poletnimi počitnicami leta 1816 ostati v internatu. V tem času je na pobudo nekega učitelja bral knjigo Moč

resnice Thomasa Scotta. Branje knjige ga je korenito spremenilo. Odkril je osebno vero v Boga in spoznal, kako zelo so zemeljske stvari minljive. »Vera me je ločila od predmetov moje okolice, me potrjevala v mojem nezaupanju do stvarnosti materialnih pojavov in povzročila, da sem se umiril v misli: le dvoje edino najvišjih bitij zares obstaja in le zanju je čudovito samo po sebi umljivo, da bivata – namreč jaz in moj Stvarnik.«⁴

Newmanov duh je bil tako zelo prevzet od resničnosti Boga, da se je kmalu zatem odločil, da bo ostal neporočen. Hotel je biti popolnoma na razpolago za nalogo, ki mu jo bo Bog pokazal. Iz krepostnega študenta, ki se mu je ljubezen do Boga zdela nesmiselna, je postal veren mlad mož in je Boga kot središče življenja spoznaval v vesti ter svojo prihodnjo pot poln zaupanja položil v roke nebeškega Očeta. Posrečeno pride Newmanova sprememba do izraza v dveh mislih, ki si ju je takrat prisvojil kot vodilo: »Svetost pred mirom« in »Rast je edini dokaz življenja«.

Od »prvega spreobrnjenja« dalje je imel Newman v verskem pogledu trden temelj pod nogami. Ta temelj je bila dogma, razodeta resnica. »Od mojega petnajstega leta naprej je bila dogma osnovno načelo moje religije. Drugačne religije nisem poznal, si je kratko in malo nisem mogel predstavljati; religija kot zgolj čustvo je zame sen in slepilo.«⁵ Newmana je na njegovi religiozni poti vodila predvsem vest, ki jo je usmeril na Sveto pismo. Po svojem spreobrnjenju je prepoznal v glasu vesti odmev Božjega glasu. Takrat je pisal: »Zelo potrebujem monitor, ki me vodi, in z gotovostjo upam, da je moja vest, ki jo razsvetljuje Sveto pismo in vodi Sveti Duh, zvesti in skrbni varuh resničnih religioznih temeljnih resnic.«⁶

2. »Odgovornost za duše.« V cerkveni službi

Star šele 16 let je Newman začel univerzitetni študij v Trinity College v Oxfordu. Intenzivno se je posvetil študiju. Živel je bolj odmaknjeno in poskušal zvesto slediti živemu Bogu, ki ga je nagovarjal v notranjosti duše. Že po treh letih je opravil zaključni izpit. Kmalu zatem je postal profesor na slavnem Oriel Collegeu.

V tem času se je odločil, da bo svoje življenje popolnoma izročil v službo Bogu in ljudem. Ko je bil leta 1824 posvečen v anglikanskega diakona, je v dnevnik zapisal značilne besede: »Odgovoren bom za duše vse do dneva svoje smrti.«⁷ Newmanova temeljna naravnost po njegovem prvem spreobrnjenju je imela še nekatere individualistične poteze. V naslednjem koraku se je pridružila razsežnost odgovornosti za druge. Spoznal je, da zvestoba Bogu zahteva služenje ljudem.

Čut za odgovornost, ki se je prebudil v njem, ga je spodbujal, da se je nenehno zavzemal za dobro ljudi in prebujal v njih čut za dolžnost do Boga in bližnjega. Pri tem mu je bil posebno pomemben osebni stik, osebno pričevanje. Kot diakon v revni župniji St. Clement v Oxfordu je zato poleg pridigarske dejavnosti začel z obiski na domu. To je bil tedaj nov in nenavaden način dušnega pastirstva. Ko je bil kasneje posvečen v anglikanskega duhovnika in imenovan za župnika slavne univerzitetne župnije St. Mary, se je zavzeto trudil, da bi s pridigami in osebnimi srečanji nagovoril vest zaupanih mu vernikov. Hotel jih je klicati k spreobrnjenju. V njih je hotel prebuditi in utrditi osebno vero v Boga in v resnice evangelija.

V Oriel Collegeu si je prizadeval, da študente ne bi spremljal samo pri njihovi intelektualni vzgoji. Želel jim je biti tudi prijatelj in spremljevalec (duhovni voditelj). Newman je bil vseskozi vzgojitelj. Vest drugih je imel stalno pred očmi. Zavedal se je svoje odgovornosti za duše. Več kot 20.000 ohranjenih pisem to izrazito izpričuje. Newman je vedno hotel graditi, ne rušiti. »Nadvse odvrtno bi mi bilo, če bi sejal dvome in po nepotrebnem povzročal zmedo vesti.«⁸ Bil je v polnosti dušni pastir in posvetil se je vsakemu človeku. Ni naključje, da si je za svoj kardinalski grb petdeset let kasneje izbral geslo: *Cor ad cor loquitur* – Srce govori srcu.

3. »Resnico sem želel imeti za svojo največjo prijateljico.« *Od luči k luči*

Pod vplivom usmeritve »visoke Cerkve« (high Church) je Newman poleti 1828 začel sistematično prebirati cerkvene očete. To branje je zanj postalo ključ, da je v polnosti odkril razodetje.

Temeljito je preučeval Sveto pismo in se ga precej naučil na pamet. Tako se mu je odprla tudi pot do izročila, katerega odlične priče so cerkveni očetje. Vpliva očetov na Newmanov verski razvoj skoraj ni mogoče dovolj poudariti. Sam je kasneje pričeval: »Cerkveni očetje so me napravili katoliškega. Lestve, po kateri sem se povzpel v Cerkev, ne bom zavrzel.«⁹

Leta 1832 je Newman izdal svojo prvo veliko študijo *Arijanci četrtega stoletja*. Ko se je poglobljal v polnost resnice in se navdihoval pri cerkvenih očetih, je z veliko skrbjo opazil, da narašča vpliv verskega liberalizma po vsej Angliji. Ta izkušnja ga je spodbudila, da je z nekaterimi prijatelji ustanovil »oxfordsko gibanje« (1833). Temeljno prepričanje tega gibanja je bilo, da je Anglija odpadla od vere prvotne Cerkve in potrebuje »drugo reformo«, da bi se »Church of England« (angleška Cerkev) prenovila v duhu očetov. Vodilne osebe gibanja so delovale z osebnim pričevanjem, zavzetim pridiganjem in objavljanjem tako imenovanih traktatov, razprav. To so bile propagandne brošure, razdeljevali so jih v Oxfordu in kasneje v drugih angleških mestih in so udarile kot strela z jasnega neba.

Gibanje so vodila tri načela: *dogmatično načelo*, usmerjeno zoper verski liberalizem, je izhajalo iz prepričanja, da obstaja ena resnica; *cerkveno-zakramentalno načelo*, v skladu z dejstvom, da je Kristus ustanovil vidno Cerkev z zakramenti, ki jo vodijo škofje kot nasledniki apostolov; *protirimsko načelo*, s katerim naj bi se branili zoper očitek »papeštva«, ki se je kmalu pojavil. Newman je globoko v sebi čutil ta protirimski učinek. Pozival je vernike, naj se varujejo Rima kot kuge.

Pozneje se je trudil, da bi resnice, ki jih je odkril pri cerkvenih očetih, na novo oživil. Hkrati mu je bilo jasno, da je treba »Church of England« (angleško Cerkev) postaviti na trden teološki temelj. Imel je vrsto predavanj o pomenu cerkvenega učiteljstva v Cerkvi, o nauku o opravičenju, in izhajajoč iz velikih učenjakov anglikanskega izročila je razvil teorijo *via media* – teorijo srednje poti. Po tej teoriji so se reformatorji (protestanti) odpovedali resnicam prvotne vere, katoličani pa so vero prvotne Cerkve popačili z dostavki in zmotami. Anglikanci sestavljajo *via media* in so ostali

zvesti Kristusovi Cerkvi in očetom. Pri svojih študijah se Newman ni dal voditi neiskrenim nagibom. Povsem iskreno je hotel služiti resnici. »Resnico sem želel imeti za svojo najtesnejšo prijateljico, zmoto pa za svojega edinega sovražnika.«¹⁰

Vendar je imela teorija srednje poti neko pomanjkljivost. Ali je resnica vedno v sredini? Ob preučevanju prvotne Cerkve je Newman prišel do spoznanja, da mora na to vprašanje odgovoriti nikalno. Spoznal je, da je *via media* obstajala že v četrtem stoletju: semiarijanci, ki so hoteli biti sredi med arijanci in Rimom. Resnica vendarle ni bila pri semiarijancih, ampak na strani Rima. Tako ali tako samo na papirju obstoječa teorija *via media* se je zrušila.

Leta 1841 je Newman napisal zadnjo razpravo (Tract 90), v kateri je temelje anglikanske vere, strnjene v 39 členov, skušal v duhu cerkvenih očetov razložiti katoliško. Reakcija na ta poskus je bila zanj pretresljiva: vodstvo oxfordske univerze je obsodilo Tract 90, angleški anglikanski škofje so Newmanovo razlago odločno zavrnil. Tako se je Newman odločil, da se bo skupaj z nekaterimi najožjimi prijatelji preselil v Littlemore, majhno vas pri Oxfordu, ki jo je že več let dušnopastirsko oskrboval. V Littlemoru je hotel priti do jasnosti ob molitvi in študiju. Takrat ni vedel, kam ga bo peljala njegova pot. Bil pa je odločen, da bo brezpogojno sledil luči resnice. Ljubil je resnico.

4. »Ena Kristusova čreda.« Spreobrnjenje v katoliško Cerkev

Štiri leta, ki jih je Newman preživel v Littlemoru, si je prizadeval, da bi z zares zvesto sledil notranjemu glasu vesti. Prepričan je bil, da mu bo Bog podaril potrebno spoznanje, če bo poslušal Božji glas, goreče molil in se ne bo dal voditi niti čustvu niti strasti, niti golemu razumu, ampak dolžnosti. V teh letih se je držal temeljnega načela: »Stori, kar po svojem sedanjem prepričanju spoznaš za svojo dolžnost; naj govorijo dejanja; govori z dejanji!«¹¹ Leta 1843 je preklical vse obtožbe zoper rimskokatoliško Cerkev, ki jo je vse do tedaj imel za skupnost, povezano z Antikristom. Nato se je s težkim srcem odpovedal svoji službi profesorja in univerzitetnega

župnika v Oxfordu. Vest mu je narekovala, da se je odpovedal tudi dušnopastirskemu spremljanju mnogih ljudi, ki so se obračali nanj, kajti sedaj je sam iskal. Vedel je, da slepi ne more voditi slepega.

Kako zelo je Newmana v vesti vznemirjala njegova prihodnost, se vidi iz pisma, ki ga je napisal več mesecev pred svojim sprejemom v katoliško Cerkev: »Trdno sem prepričan, da lahko preprost, neposreden klic dolžnosti koga upraviči, da zapusti našo Cerkev; nikakor pa ne posebna nagnjenost do druge Cerkve, nobeno navdušenje nad njenimi obredi, nobeno upanje na večji napredek v njej, nobena nevolja, nič, kar bi nas odbijalo od oseb in reči, med katerimi živimo v anglikanski Cerkvi. Preprosto vprašanje se glasi: 'Ali se morem jaz (ne nekdo drug, ampak prav jaz) zveličati v anglikanski Cerkvi? Ali bi se zveličal, če bi moral to noč umreti? Ali je zame smrtni greh, če ne prestopim v drugo občestvo?'«¹² Vprašanje o Cerkvi za Newmana ni bilo nekaj postranskega. Nasprotno. V vesti je spoznal, da je to vprašanje zanj pomembno zaradi zveličanja.

Vendar je imel še vedno težave z nekaterimi »novejšimi« rimskimi nauki. Spraševal se je, ali ne gre za popačenje vere prvotne Cerkve. Zato se je odločil, da napiše študijo *Razprava o razvoju nauka* (1845). Izid te študije je bil zanj odločilen. O tem poroča: »Medtem ko je delo napredovalo, so vse moje težave tako izginile, da sem nehal govoriti o 'rimskih katoličanih' in sem jih pogumno imenoval samo katoličane. Preden sem prišel do konca, sem se odločil za sprejem in knjiga je ostala takšna, kakršna je bila takrat: nedokončana.«¹³ Tu vidimo Newmanovo doslednost: Ko je nekaj v vesti spoznal, je takoj sledil temu klicu. Dne 9. oktobra 1845 ga je italijanski pasionist Dominicus Barberi sprejel v katoliško Cerkev, ki jo je spoznal kot »eno Kristusovo čredo«.¹⁴

Pri 44 letih je Newman zapustil sorodnike in prijatelje, poklic in delovno mesto, slavo in kariero. Kakor Abraham je v veri sledil Božjemu klicu, ki ga je zaznal v svoji vesti. V Katoliški cerkvi je nemalo trpel, a njegova vest je bila mirna. »Od časa, ko sem postal katoličan, seveda nimam več kaj pripovedovati o zgodovini svojih religioznih nazorov. Ko to pravim, ne mislim, da je moj duh postal nedelaven ali da sem nehal razmišljati o teoloških predmetih,

ampak da ne zaznavam več nikakršnih sprememb in nikakršnih srčnih bridkosti. Od tedaj dalje živim v popolnem miru in zadovoljstvu, nikoli več nisem občutil nikakršnega dvoma /.../ Bilo mi je, kakor da sem prišel po viharnem morju v pristanišče in moja sreča zaradi tega pristanka ni nikoli prenehala.«¹⁵

Vest in resnica v Newmanovem nauku

Newman je izkusil, da se vest in resnica dopolnjujeta, se medsebojno podpirata in osvetljujeta ter da pokorščina vesti vodi do pokorščine resnici. V nadaljevanju želimo v glavnih potezah nakazati odnos med vestjo in resnico v Newmanovem nauku. Zato je potrebno, da se najprej na kratko ustavimo ob pojmu vesti.

1. Pojem vesti

Pojem vesti ima danes veliko različnih, včasih tudi nasprotnih pomenov. Odločilni temelj za ta nasprotja opisuje Newman takole: »Kar zadeva vest, imajo ljudje do nje različen odnos. Pri enih je vest samo način doživljanja samega sebe; nagnjenje, ki nam priporoča eno ali drugo. Pri drugih je vest odmev Božjega glasu. Vse je odvisno od te razlike. Prva pot ni pot vere, druga je.«¹⁶ V znamenitem pismu *Pismo vojvodi iz Norfolka* (1874) se Newman podrobneje ukvarja s tema dvema nasprotujočima si pojmovanjema vesti.

Zgolj svetno pojmovanje vesti opiše takole: »Ko ljudje branijo pravice vesti, pri tem popolnoma nič ne mislijo na pravice Stvarnika, niti na dolžnosti, ki jih ima stvar do Stvarnika v mislih in dejanju. Pod tem razumejo veliko bolj pravico misliti, govoriti, pisati in delovati, kakor ustreza njihovemu razpoloženju, ne da bi kakorkoli mislili tudi na Boga /.../ *Vest ima pravice, ker ima dolžnosti*. Vendar je v tem času pri mnogih ljudeh dejanska pravica in svoboda vesti v tem, da se znebijo vesti, da zanikajo zakonodajalca in sodnika in da so neodvisni od nevidnih dolžnosti. Človek misli, da lahko svobodno odloča, ali bo veroval ali ne, se priključil tej ali oni veri

in jo potem spet zapustil /.../ Vest je strogi opominjevalec. A v tem stoletju jo je nadomeščala napačna podoba, podoba, o kateri pretekla osemnajsta stoletja nikoli niso slišala in tudi ne bi mogla tega imenovati vest, če bi o tem slišala. To je pravica do samovolje.«¹⁷

V bistvu velja ta opis tudi za naš čas: Vest danes v veliki meri zamenjujejo z osebnim mnenjem, subjektivnim čutenjem, samovoljo. Za mnoge ne pomeni več odgovornosti ustvarjene stvari do Stvarnika, ampak popolno neodvisnost, popolno avtonomijo, popolno subjektivnost in samovoljo. Svetost vesti je bila »desakralizirana«. Bog je bil pregnan iz vesti. Posledice tega brezbožnega pojmovanja vesti imamo vsi boleče pred očmi.

Nasproti povsem imanentni razlagi vesti se Newman odločno oklepa transcendentalnega pojmovanja. Zanj vest ni povsem avtonomna, ampak je bistveno teonomna (na veri utemeljen sistem moralnih norm) veličina – vest je svetišče, v katerem se Bog obrača k vsaki duši povsem osebno. Z velikimi cerkvenimi učitelji potrjuje, da je Stvarnik razumnim bitjem vcepil (vgradil) svojo postavo. »Ta postava se imenuje 'vest', če je sprejeta v vesti posameznih ljudi. Četudi more pri vstopu v intelektualni medij posameznika utrpeti prelom (Newman misli na podobo preloma svetlobe skozi steklo), pri tem vendarle ne bo tako okrnjena, da bi izgubila svoj značaj kot Božja postava, ampak ima kot taka še vedno predpravico zahtevati pokorščino.«¹⁸ Vesti se moramo pokoravati, kajti vest si lasti pravico, da je odmev Božjega glasu. Hkrati imamo dolžnost, da jo oblikujemo. Tako more vest kar najčisteje in brez preloma odsevati Božjo postavo.

Newman sam opisuje pomen in dostojanstvo vesti s prisrčnimi besedami: »Vodilo in merilo dolžnosti ni niti koristnost niti prednost in niti sreča največjega števila ljudi; niti državni blagor, niti ugodnost, niti spodobnost, niti red (urejenost), niti pulchrum (lepo). Vest ni niti daljnovidno iskanje samega sebe in ni težnja, da bi bili v harmoniji s samim seboj. *Vest je sel Boga*, ki nam govori tako v naravi kot tudi v milosti za tančico in nas uči in vodi po svojem namestniku. *Vest je prvotni Kristusov namestnik*, prerok v njegovih opominih, vladar v svoji odločenosti, duhovnik v svojih blagoslovih in prekletstvih.

Tudi ko bi v Cerkvi prenehalo obstajati večno duhovništvo, bi v vesti obstajalo še naprej in izvrševalo svoje gospodstvo.«¹⁹

V vesti človek ne sliši samo glasu lastnega jaza. Newman primerja vest angelu – Božjemu poslancu, ki nam govori skozi nekakšno tančico. Da, drzne si celo vest imenovati prvotni Kristusov namestnik in ji pripisati trojno službo preroka, kralja in duhovnika. Vest je prerok, ker nam že vnaprej pove, ali je neko ravnanje dobro ali slabo. Vest je kralj, ker od nas z avtoriteto zahteva: Stori to, opusti tisto! Vest je duhovnik, ker nas po dobrem dejanju »blagoslovi« – s tem je mišljeno osrečujoče izkustvo dobre vesti – oziroma nas »obsodi« po zlem (slabem) dejanju, kar izraža očitajoča slaba vest. Pomembno za nas je, da ima po Newmanu vest bistveno opraviti z Bogom. To je v naravo vsakega človeka vpisano načelo, ki zahteva pokorščino in mora biti oblikovano. Vest kaže prek sama sebe na Boga.

2. Vest in Bog

Drugi vatikanski koncil uči: »Vest je človekovo najbolj skrito jedro in svetišče, kjer je čisto sam z Bogom, čigar glas zveni v človekovi notranjosti.«²⁰ Newman je prepričan, da v vesti slišimo odmev Božjega glasu. Še več: Vest je zanj pot do spoznanja živega Boga.

V svojem velikem delu *Osnutek nauka o pritrditvi* (1870) poskuša dokaz za Božje bivanje izpeljati iz izkušnje vesti. Pri analizi vesti razlikuje med »čutom za nraavnost« (moral sense) in »čutom za dolžnost« (sense of duty).²¹ S čutom za nraavnost misli na sodbo razuma, ali je neko ravnanje dobro ali zlo. Čut za dolžnost je nasprotno gospodovalni ukaz, ki zapove, da storimo dejanje, ki ga spoznamo kot dobro, in opustimo dejanje, ki ga spoznamo za slabo. Newman izhaja predvsem iz teh dveh vidikov izkušnje vesti.

Ker je vest »bolj kot vsak drug ukaz na celotnem področju našega izkustva gospodovalna in zahtevna«, je »tesno povezana z našimi občutji in duševnim razpoloženjem.«²² Če sledimo ukazu vesti, nas napolnjujejo sreča, veselje in mir. Če vesti ne ubogamo, nas preplavijo sram, strah in bojazen. Ti občutki po Newmanu opozarjajo na osebne Boga. »Če se čutimo, kot se dejansko zgodi,

odgovorne, osramočene, prestrašene pri prestopku zoper glas vesti, to pomeni, da je nekdo, komur smo odgovorni, pred komer se sramujemo; njegove pravice nas spravljajo v strah. Če po krivičnem dejanju čutimo isto jokajočo, presunljivo žalost, ki nas pretrese, ker smo povzročili žalitev matere; če uživamo po dobrem dejanju svetlo vedrino duha, isto pomirjajoče veselje in zadovoljstvo, ki sledi pohvali, ki smo jo prejeli od očeta – tako imamo v sebi gotovo podobo osebe, na katero se ozira naša ljubezen in izkazovanje časti; Njega, čigar smeh nas osrečuje; po komer hrepenimo; na kogar usmerjamo svoje tožbe; pri čigar jezi se zmedemo in skopnimo /.../ Tako je torej vest kot pojav ukaza nagnjena k temu, da duhu vtisne podobo najvišjega Gospodovalca, Sodnika, ki je svet, pravičen, mogočen, ki vse vidi in poplača.«²³

Newman ve, da človekova vest ne vodi samodejno k Bogu. K Bogu more usmerjati samo, če glasu vesti ne razlagamo zgolj imanentno, ampak gledamo na vest v njenem transcendentnem značaju. Tedaj more ljudem vtisniti podobo osebnega Boga, najvišjega zakonodajalca in sodnika. V tem pomenu vest ni le počelo etike, ampak tudi religije.

Pred »tradicionalnimi dokazi« za Boga daje Newman prednost poti do Boga, ki izhaja iz vesti. Tradicionalni dokazi vodijo namreč k abstraktni podobi Boga – k prvemu gibal, k urejevalcu vseh stvari, Stvarniku in usmerjevalcu sveta. Newmanova pot pa, nasprotno, usmerja k Bogu, ki je z vsakim človekom v osebnem odnosu, ga nagovarja in usmerja, ga vodi, graja in opominja, mu kaže njegove prestopke in ga kliče k spreobrnjenju, ga vodi k spoznanju resnice in ga spodbuja k izvrševanju dobrega. Vest je človekov največji Gospod in Sodnik.

3. *Vest in vera*

Newman gre še dalje in pride do prepričanja, da pokorščina vesti pripravlja človekovo srce za vero v razodetje. V čudovitem predavanju *Predpostavke za vero* (1856) navaja nekaj razlogov, ki vodijo k temu sklepu.

Newman izhaja iz tega, da je vest ukazujoči glas. Ti ukazi zahtevajo pokorščino. Pokorščina pa je prav tista notranja naravnost, po kateri je človeku laže v veri sprejeti resnico razodetja. »Potem, ko ljudje začnejo živeti pokorščino, napredujejo proti zaupnemu pojmovanju Boga in k veri vanj. Božji glas v njih pričuje zanj /.../ To je torej prvi korak, ki vodi k veri v evangelij.«²⁴ Pokorščina je temeljna usmeritev vernega človeka. Kdor pokorščino vadi v poslušnosti glasu vesti, mu ne bo težko sprejeti razodetja v pokorščini vere. Zakaj je mogla trgovka s škrlatom, Lidija, tako hitro sprejeti oznanilo svetega Pavla kot prva Evropejka, ki je prišla do vere? – Za Newmana je odgovor jasen: Ker je živela bogaboječe življenje in se je že naučila ubogati Božji glas v vesti. Sozvočje med notranjim glasom in apostolovo pridigo je pripomoglo, da ji je bilo lahko pokorno sprejeti krščansko vero.

Na nekem drugem mestu Newman nakaže, da je vest sicer res gospodovalna in ukazujoča, vendar neredko govori tiho in nejasno. Pogosto je ljudem težko razlikovati klice vesti od tistega, kar prihaja od strasti, napuha in ljubezni do samega sebe. »Tako prebuja dar vesti hrepenenje po tem, kar sama ne more v celoti dati. Ljudem daje idejo o avtoritativnem vodenju, o Božjem zakonu in vzbuja težnjo, da bi Božji zakon posedovali v vsej polnosti, ne v drobcih ali posrednih navdihih. V njih prebuja žejo, nemir po spoznanju nevidnega gospoda, usmerjevalca, sodnika, ki jim trenutno govori samo v zakritosti, tiho nagovarja njihovo srce, jim nekaj reče, a se ne približa toliko, kot bi si želeli in potrebovali /.../ Rekel bi, da je to definicija religioznega človeka, ki o Kristusu ničesar ne ve, a se ozira za njim.«²⁵ Ukazi vesti so pogosto nejasni in zato pustijo človeka, da se ozira. V njem prebujajo teženje po jasnejši in zanesljivejši orientaciji, ki prihaja od Boga in ni podvržena vplivu greha in zmote.

Še ena misel vodi Newmana k istemu sklepu. »Čim bolj poskuša kdo ubogati vest, toliko bolj je vznemirjen nad samim seboj, ker je njegova pokorščina tako nepopolna. Njegov čut za dolžnost se pogloblja in njegov občutek za greh se izostri, in vedno bolj in bolj bo razumel, kako veliko mu je potrebno odpustiti. A sredi take rasti spoznanja samega sebe potem vedno bolj jasno razume, da glas

vesti v svojem zvenu nima nič miline, nič usmiljenja. Glas je strog, celo trd. Ne govori o odpuščanju, ampak o kazni. Usmerja ga na prihodnjo sodbo, vendar mu ne pove, kako ji more uiti.«²⁶ Vest je strogi mojster. Neizprosno nam postavlja pred oči naše grehe, ne more pa nas osvoboditi tega bremena. Tako prebujajo v nas hrepenenje po pravem miru in po spravi z Bogom. To hrepenenje dobi svojo pravo in dokončno izpolnitev šele v oznanilu Odrešenika, ki nas je s svojo daritvijo spravil z Bogom.

Povsem samoumevno je, da Newman pozna bistveno razliko med vestjo in vero. Hkrati je trdno prepričan, da je pokorščina nam podarjeni luči pot, da bi dosegli večjo luč. »Samo sledite svojemu čutu za pravičnost in s to pokorščino do Stvarnika boste v skladu z ukazom naravne vesti prišli do prepričanja o resnici in moči Odrešenika, ki vam je razodel oznanilo iz nebes.«²⁷ Newman je iz lastne izkušnje pričeval, da »pokorščina do vesti vodi k pokorščini do evangelija, da je ta evangelij samo izpolnitev in dovršitev religije, ki jo uči naravna vest.«²⁸

Pokorščina vesti pripravlja srce za vero v posebno Božje razodetje. To ponovno očiščuje in razsvetljuje vest. V Svetem pismu, tako piše Newman v mladih letih, bo človek našel »obilno potrditev, dopolnitev in osvetlitev za vse nejasne domneve in nepopolne poglede na resnico, katero ga uči njegovo srce.«²⁹ Z verujočim sprejetjem razodetja se vest oblikuje v vest, ki jo informira vera in je usmerjena na vero. Razodeta resnica razsvetljuje vest in jo napravlja bolj sposobno, bolj gotovo glede sprejemanja sodb v konkretnih okoliščinah in oblikovanja vsakdanjika v skladu z evangelijem. Zato se krščanska vest kakovostno razlikuje od vesti človeka, ki razodetja ne pozna, čeprav je po zgradbi ista in ostane ista.

4. Vest in Cerkev

Končno moremo z Newmanom tvegati še en korak, ki je utemeljen v notranji logiki njegove življenjske poti in v razvoju mišljenja. Pokorščina vesti vodi človeka k veri v Boga in prebudi v njegovem srcu hrepenenje, ki teži k polnosti resnice v Katoliški cerkvi.

Temeljne npravne naravnosti, ki izvirajo iz pokorščine vesti, sestavljajo po Newmanu *organum investigandi* (organ odkrivanja), ki nam je bil dan za pridobitev verske (religiozne) resnice in vodi duha v nezmotljivem zaporedju od preloma z ateizmom k teizmu (k veri v Boga), od teizma h krščanstvu in od krščanstva k evangeljski religiji (veri) in od te h katolicizmu.«³⁰ V svoji knjigi *Apologija pro vita sua* (Izpoved mojega življenja) zapiše drzne besede: »Dokopal sem se do sklepa, da v pravi filozofiji ni nobene sredine med ateizmom in katolicizmom in da mora sprejeti popolnoma dosledni duh v okoliščinah, v katerih je tu na zemlji, eno ali drugo. O tem sem še sedaj prepričan. Katoličan sem, ker verujem v Boga; in če me vprašajo, zakaj verujem v Boga, odgovorim, da zato, ker verujem v samega sebe; saj čutim, da je nemogoče verovati v lastno eksistenco (v to sem popolnoma prepričan), ne da bi veroval tudi v eksistenco Njega, ki živi kot osebno, vsevidno, vse sodeče bitje v moji vesti.«³¹

Najpomembnejše Newmanove izjave o vesti in Cerkvi so v že omenjenem *Pismu vojvodi iz Norfolka*. V tem spisu zavrača očitek, da katoličani po razglasitvi dogme o papeški nezmotljivosti ne morejo biti več zvesti državljani, ker morajo svojo vest prepustiti papežu. Newman mojstrsko prikaže odnos med avtoriteto vesti in avtoriteto papeža.

Papeževa avtoriteta temelji na razodetju, ki ga je Bog dobrotno podaril. Bog je svoje razodetje zaupal Cerkvi in skrbi, da ga v Cerkvi in po Cerkvi ohrani, razlaga in posreduje nezmotljivega. Če nekdo v veri sprejme to poslanstvo Cerkve, mu ne ukazuje nihče drug kot lastna vest, da posluša Cerkev in papeža. Zato more Newman reči: »Če bi papež govoril zoper vest v pravem pomenu besede, bi s takšnim dejanjem napravil samomor. Spodmaknil bi si tla pod nogami. Njegovo poslanstvo je, da oznanja postavo npravnosti in varuje ter krepi tisto 'luč', 'ki razsvetljuje vsakega človeka, ki pride na ta svet.' Na vesti in njeni svetosti temelji tako njegova avtoriteta v teoriji kot tudi njegova dejanska moč /.../ Boj za npravni zakon in za vest je njegov *raison d'être* (razlog obstoja). Njegovo poslanstvo je odgovor na tožbe tistih, ki čutijo nezadostnost naravne luči; in

nezadostnost te luči opravičuje papeževo poslanstvo.«³² Nismo pokorni papežu, ker nas nekdo sili k temu, ampak ker smo osebno v veri prepričani, da Gospod po njem vodi Cerkev in jo ohranja v resnici.

Po veri oblikovana vest vodi k odrasli (zreli) pokorščini papežu. Papež ponovno razsvetli vest, ki potrebuje jasno usmeritev in dopolnitev. »Čut za pravico in krivico, prvi element v religiji, je tako nežen, tako zelo podvržen naključjem, tako lahko se zmoti, otemni in popači, tako subtilen je v svojem načinu argumentiranja, tako podvržen vplivom vzgoje, tako voden od napuha in strasti, tako nestanovit in v svojem teku, da je pri boju za obstoj sredi različnih dejavnosti in zmagoslavij človeškega duha ta čut hkrati najpomembnejši in vendarle najmanj jasen med vsemi učitelji in Cerkev, papež, hierarhija so po Božjem načrtu pomoč za razumevanje tistega, kar je nujno potrebno.«³³

Po Newmanu vest ne more priti v neposredno kolizijo (nasprotje) s cerkvenim verskim in npravnim naukom. Vest namreč nima nobene pristojnosti v vprašanih razodetega nauka, katerega nezmotljiva varuhinja je Cerkev. Newman ve, »da v stvarih nauka 'suverenost vesti' ni ustrezno razsodišče za to, kar bi kdo rad imel za veljavno izjavo v določeni zadevi.«³⁴ Ali nekdo sprejme razodet in od Cerkve predložen nauk, ni v prvi vrsti vprašanje vesti, ampak vere. Kdor torej meni, da mora na osnovi vesti zavreči neko versko resnico, se ne more sklicevati na svojo vest. Ali bolje rečeno: njegova vest ni ali še ni razsvetljena od vere. Vest vernega katoličana je oblikovana po veri in je cerkvenostna vest.

Vendar ima avtoriteta Cerkve in papeža vendarle meje. Nič nima skupnega s samovoljo ali svetnimi oblikami gospodovanja. Nezmotljiva avtoriteta Cerkve sega tako daleč kakor razodetje. Če papež odloča na področju cerkvenega reda, discipline ali upravljanja, si take izjave ne lastijo nezmotljivosti. To velja še bolj, če papež zavzame stališče do dnevnih vprašanj – denimo na področju politike.

Katoličan bo odločitve in izjave te vrste praviloma pazljivo poslušal in sprejel, da ne bi ogrozil edinosti Cerkve. V posame-

znih primerih more njegova vest vendar priti v vprašanju te vrste do pojmovanja, ki ne soglaša s papeževim pojmovanjem. A tudi tu postavi Newman stroga merila: »*Prima facie* (na prvi pogled) je njegova stroga dolžnost verovati že iz čuta lojalnosti, da ima papež prav in ustrezno ravna. Premagati mora nizkega, neprečiščenega, nizkotnega duha svoje narave, ki išče samo sebe in že pri prvem sporočilu ukaza takoj oporeka predpostavljenemu in se sprašuje, ali predstojnik ni prekoračil pooblastil (zakona, prava), in se veseli, da v kakšni moralni in praktični zadevi prične s skepticizmom. Ne sme se trmasto sklicevati na pravico, da misli, reče in dela, kar mu je ravno ljubo, ampak naj bo, če je le mogoče, v vprašanih resnice in zmote, pravice in krivice pokoren, naj ne zaduši v sebi težnje govoriti, kakor govori njegov predpostavljeni, in naj v vsakem primeru stoji na strani predpostavljenega. Če bi bilo to potrebno pravilo spoštovano, bi se spopadi med avtoriteto papeža in avtoriteto vesti pojavili zelo redko. Po drugi strani imamo končno v dejstvu, da je vest vsakega posameznika v izrednih primerih svobodna, poroštvo /.../ za to, da noben papež nikoli ne bo mogel ustvariti zmotno vest za svoje lastne namene, kar predpostavlja ugovor.«³⁵

V *Pismu vojvodi iz Norfolka* zaključuje Newman svoja izvajanja o vesti s pogosto navedeno zdravljico: »Če bi moral pri zdravljicah po jedi nazdraviti religiji (kar se seveda ne zdi povsem primerno), potem bi nazdravil – se razume – papežu, vendar najprej vesti in potem papežu.«³⁶ Ta misel, ki jo je Newman oblikoval iz posebnega zornega kota, pomeni predvsem, da naša pokorščina do papeža ni slepa, ampak je pokorščina, ki se opira na vest. Kdor v veri sprejme poslanstvo papeža, mu bo tudi pokoren iz notranjega prepričanja vesti. V tem pogledu je dejansko najprej vest, potem po veri razsvetljena vest in potem papež. Newman se dosledno drži medsebojne dodeljenosti vesti in Cerkve. Katoličani se ne morejo sklicevati na Newmana oziroma na njegovo zdravljico, da bi avtoriteto vesti postavili nasproti avtoriteti papeža. Obe avtoriteti, subjektivna in objektivna, ostaneta naravnani druga na drugo in medsebojno povezani: papež na vest in vest na papeža.

Sklepna misel

Govorjenje o vesti je v današnji jezikovni rabi postalo večpomensko. Blaženi John Henry Newman nam more s svojim življenjem in naukom pomagati, da bi na novo doumeli pravi pomen vesti kot odmev Božjega glasu in se oddaljili od neustreznih pojmovanj. Newman je znal dati dostojanstvu vesti polno veljavo, ne da bi se odmaknil od resnice. Newman ne bi rekel: Vest da! – Bog ali vera ali Cerkev ne!, ampak veliko bolj: Vest da! – in prav zato Bog in vera in Cerkev da! Vest je zagovornik resnice v našem srcu. Je »prvotni Kristusov namestnik«.

Opombe

¹ M. K. Strolz, M. Binder (izd.), John Henry Newman, Lover of Truth, Centro degli Amici di Newman, Urbaniana University, Rim 1991, str. 142.

² John Henry Newman, Selbsbiographie, Stuttgart 1959, 220.

³ John Henry Newman, Izpoved mojega življenja, Pleterje 1989, 63.

⁴ N. d., 64.

⁵ N. d., 107s.

⁶ Selbsbiographie, 194.

⁷ N. d., 258.

⁸ Apologia, 269.

⁹ Polemische Schriften, 19.

¹⁰ John Henry Newman, The Via Media of the Anglican Church, vol. I, Westminster 1978, XII.

¹¹ Apologia, 270.

¹² Apologia, 284.

¹³ Apologia, 287.

¹⁴ Apologia, 288.

¹⁵ Apologia, 291.

¹⁶ John Henry Newman, Sermon Notes, London 1913, 327.

¹⁷ Polemische Schriften, 163s.

¹⁸ N. d., 161.

¹⁹ N. d., 162.

²⁰ CS 16.

²¹ John Henry Newman, Entwurf einer Zustimmungslehre, Mainz 1961, 74.

²² N. d., 75.

²³ N. d., 77.

²⁴ John Henry Newman, Predigten, 10. zv., Stuttgart 1961, 84.

²⁵ N. d., 85.

²⁶ N. d., 86.

²⁷ John Henry Newman, Predigten, VIII. Band, Stuttgart 1956, 123

²⁸ N. d., 205

²⁹ John Henry Newman, Predigten, I. zv., Stuttgart 1948, 244.

³⁰ Entwurf einer Zustimmungslehre, 349.

³¹ Apologia pro vita sua, 253.

³² Polemische Schriften, 165s.

³³ N. d., 166.

³⁴ Selbsbiographie, 30.

³⁵ Polemische Schriften, 169.

³⁶ N.d., 171.